

Vlada Crne Gore
Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma
Direktorat za međunarodnu trgovinsku i ekonomsku saradnju

Završni izvještaj o realizovanim aktivnostima na projektu učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma

oktobar 2022. godine

SADRŽAJ

Rezime	2
I dio	
Aktivnosti na pripremi učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai u nadležnosti Ministarstva vanjskih poslova.....	2
Potvrda učešća.....	2
Organizacioni odbor.....	3
Tematska izjava i Ugovor o učešću	3
Konkurs za idejno rješenje dizajna postavke izložbe	3
Razvoj dizajna i sadržaja izložbe	4
Otvoreni postupak javne nabavke radova - adaptacija prostora paviljona	4
Aktivnosti na predstavljanju projekta i razvoju programskog koncepta sa partnerskim institucijama i potencijalnim donatorima	5
II dio	
Aktivnosti na pripremi i realizaciji učešća Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai u nadležnosti Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma	6
Novi sastav Organizacionog odbora i održane sjednice	6
Realizacija Ugovora o javnoj nabavci za izvođenje radova	7
Razvoj sadržaja izložbe	7
Sistematizacija radnih mjesta i proces odabira i obuke informatora	8
Komercijalne aktivnosti u paviljonu	9
Protokolarnе posjete i programi u paviljonu.....	10
PR aktivnosti	14
Broj posjeta	14
III dio	
Finansiranje aktivnosti na pripremi i realizaciji učešća Crne Gore na Expo-u 2020 Dubai	15
Račun u NBD banci u UAE	16
Donatorski račun	16
Tabelarni prikaz finansiranja projekta	17
Aneks	18
Zaključci sa 7. sjednice Organizacionog odbora	19

Završni izvještaj o realizovanim aktivnostima na projektu učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai

Rezime:

Priprema i realizacija učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai obuhvatila je period od pet godina, od 2017. do 2022. godine. S obzirom na to da je tokom pripreme, shodno Zaključcima Vlade br. 04-2116/2 od 29. aprila 2021. godine, promijenjen organ koji koordinira projektnim aktivnostima, a tom prilikom je promijenjen generalni komesar paviljona Crne Gore, izvještaj je podijeljen na dva dijela: prvi dio obuhvata period pripreme učešća Crne Gore na Expo-u nadležnosti Ministarstva vanjskih poslova (2017 - 2021), dok drugi dio obuhvata period pripreme i realizacije projekta u nadležnosti Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma (2021-2022). Treći dio Izvještaja sadrži pregled finansiranja aktivnosti na pripremi i realizaciji učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai. Na kraju Izvještaja sumirane su preporuke Organizacionog odbora za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai sa sjednice održane 12. oktobra 2022. godine, sa ciljem da se dalje unaprijedi proces pripreme predstavljanja Crne Gore na budućim Svjetskim izložbama.

Svjetska izložba Expo 2020 Dubai održala se od **1. oktobra 2021. godine do 31. marta 2022. godine**¹ pod krovnom temom „**Povezivanje umova, stvaranje budućnosti**“ koja je objedinjivala tri podteme: **Mogućnost, Mobilnost i Održivost**. Na Expo-u u Dubaiju predstavile su se 192 države i 24 međunarodne organizacije. Izložbu je, uprkos brojnim ograničenjima koje je izazvala pandemija virusom COVID-19, posjetilo **24,102,967 posjetilaca**².

Paviljon Crne Gore je dobio **bronzanu nagradu u za dizajn izložbe u kategoriji rentiranih paviljona** koju dodjeljuje Međunarodni biro za izložbe (BIE), a zabilježen broj posjeta isnosi **482,476**.

I dio

Aktivnosti na pripremi učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai u nadležnosti Ministarstva vanjskih poslova

Potvrda učešća

Učešće Crne Gore na Expo 2020 Dubai potvrđeno je **23. juna 2016. godine** pismom tadašnjeg predsjednika Vlade Mila Đukanovića potpredsjedniku i premijeru Ujedinjenih Arapskih Emirata, vladaru Dubaija šeiiku Muhamedu Bin Rašidu Al Maktumu.

Vlada Crne Gore je na sjednici od **5. oktobra 2017. godine** razmotrila i usvojila **Informaciju o učešću Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai** koju je dostavilo Ministarstvo vanjskih poslova. Vlada je zadužila Ministarstvo vanjskih poslova da koordinira aktivnosti u vezi sa učešćem Crne Gore na ovoj izložbi, kao i da dostavi prijedlog Odluke o obrazovanju Organizacionog odbora projekta Expo 2020 Dubai, kojom će predložiti sastav, zadatke i način rada Organizacionog odbora. Vlada je odlučila da Crna Gora nastup na Expo-u realizuje u okviru podteme „**Održivost**“. Za generalnu komesariku izložbe Vlada Crne Gore odredila je **Dušanku Jeknić**, ministra savjetnika u ambasadi Crne Gore u UAE³.

Organizacioni odbor

Shodno Zaključku Vlade Crne Gore od 5. oktobra 2017. godine, Ministarstvo vanjskih poslova je od nadležnih državnih resora zatražilo i dobilo prijedloge za imenovanje članova Organizacionog odbora,

¹ Prvobitno je planirano da se Expo 2020 Dubai održi u periodu od 20. oktobra 2020. do 10. aprila 2021. godine. Suočena sa globalnom krizom izazvanom pandemijom COVID-19, Vlada Ujedinjenih Arapskih Emirata je uputila prijedlog Izvršnom odboru Međunarodnog biroa za izložbe (BIE) o pomjeranju datuma održavanja izložbe. Prijedlog je jednoglasno usvojen od strane država članica BIE.

² Prije pandemije, Organizator je najavljivao 25 miliona posjeta.

³ 2019. godine Dušanka Jeknić je imenovana za ambasadoriku Crne Gore u UAE.

pri čemu su, shodno ranijoj praksi, za članove imenovani i generalni komesar i zamjenik generalnog komesara⁴ paviljona Crne Gore. **Odluka o obrazovanju Organizacionog odbora za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai** donijeta je na sjednici Vlade Crne Gore **21. decembra 2017. godine**. Osnovni zadaci Organizacionog odbora su donošenje odluka o načinu predstavljanja, nadgledanje toka organizovanja i realizacije učešća na Expo-u u tematskom, finansijskom i kulturološkom pogledu. Za predsjednika Organizacionog odbora imenovan je potpredsjednik Vlade za ekonomsku politiku i finansijski sistem (zbog nadležnosti nad sektorom finansija, održivog razvoja, ekonomije, poljoprivrede, turizma itd.), a članovi predstavnici: Ministarstva vanjskih poslova, Ministarstva finansija, Ministarstva održivog razvoja i turizma, Ministarstva ekonomije, Ministarstva kulture, Ministarstva nauke i Privredne komore Crne Gore.

Usljed kadrovskih promjena u Vladi i nadležnim ministarstvima dok je projekat bio u nadležnosti Ministarstva vanjskih poslova, Odluka o obrazovanju Organizacionog odbora mijenjana je četiri puta. Tokom tog perioda, Organizacioni odbor održao je četiri sjednice o čemu su sačinjeni detaljni izvještaji sa zaključcima.

Tematska izjava i Ugovor o učešću

Na osnovu zaključaka sa prve sjednice Organizacionog odbora održane 16. februara 2018. godine, Dušanka Jeknić, generalna komesarka paviljona Crne Gore, organizatoru Expo-a je **potvrdila zakup Paviljona 27. februara 2018. godine**. Predviđeno je da prostor paviljona Crne Gore ima dva nivoa - prizemni nivo veličine 427 m² namijenjen za **galerijski prostor** za postavku izložbe sa elementima arhitekture i dizajna koji izražavaju i valorizuju vrijednosti i specifičnosti podneblja Crne Gore, i sprat, veličine 379 m², predviđen za **kancelarijski prostor** zajedno sa multimedijalnom salom i *majlisom* (salonom za prijem VIP gostiju).

Ministarstvo vanjskih poslova je, u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma i Ministarstvom nauke, pripremio **Tematsku izjavu**, prvi zvanični dokument koji zemlje učesnice dostavljaju organizatoru Expo-a na odobrenje i kojom je obrazložena detaljna programska koncepcija predstavljanja Crne Gore na Expo-u sa radnim nazivom izložbe „**Blagosloveni prirodom**“ (engl. *Blessed by Nature*). U fokusu prezentacije Crne Gore, pored promocije turističkih i investicionih potencijala, definisano je i predstavljanje kulturnog i prirodnog nasljeđa, nacionalnih parkova, bogatstva biodiverziteta, promovisanje crnogorske privrede, sa posebnim akcentom na organsku proizvodnju. Expov komitet za tematske izjave usvojio je Tematsku izjavu za paviljon Crne Gore bez ikakvih dopuna i izmjena, ocijenivši je kao veoma uspješnu i sveobuhvatnu.

Ugovor o učešću Crne Gore na Svjetskoj izložbi potpisan je **1. jula 2018. godine**⁵ i uključivao je i Aneks kojim je bila predviđena i **cijena zakupa paviljona u iznosu od 600,000 američkih dolara**. Ambasadi Crne Gore u UAE je, **23. januara 2019. godine**, dostavljeno **pismo državne ministarke za međunarodnu saradnju UAE i generalne direktorice Expo-a Rim Al Hašimi** sa obavještenjem da su, prepoznajući posvećenost i angažovanost tima zaduženog za pripremu učešća Crne Gore na Expo-u, Ujedinjeni Arapski Emirati i Expo 2020 Dubai **oslobodili Crnu Goru plaćanja zakupa paviljona**.

Konkurs za idejno rješenje dizajna postavke izložbe u Paviljonu Crne Gore

Shodno zaključcima druge sjednice Organizacionog odbora koja je održana 1. oktobra 2018. godine, Ministarstvo vanjskih poslova raspisalo je 15. oktobra 2018. godine **konkurs za idejno rješenje postavke izložbe u Nacionalnom paviljonu Crne Gore**. Prema učesnicima konkurs je bio međunarodni, po vrsti javni, po zadatku projektni, po načinu predaje anonimni, a po obliku jednostepeni. Na adresu Ministarstva vanjskih poslova je, do zatvaranja konkursa, 3. decembra 2018. godine, pristiglo dvadeset devet radova. **Konkursna komisija**⁶ zasjedala je 17. decembra 2018. godine i jednoglasno

⁴ Vlada Crne Gore je na sjednici od 19. septembra 2019. godine usvojila Drugi izvještaj o realizovanim aktivnostima na pripremi učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai i imenovala **Vatroslava Belana**, savjetnika potpredsjednika Vlade za ekonomsku politiku i finansijski sistem, za zamjenika generalnog komesara crnogorskog paviljona na Expo-u.

⁵ Ugovor su potpisali **Dušanka Jeknić**, generalna komesarka crnogorskog paviljona i **Nadžib Muhamed Al Ali**, izvršni direktor Expo 2020 Dubai.

⁶ Predsjednik konkursne komisije bio je **Branko Perović**, ambasador, bivši ministar vanjskih poslova i generalni komesar crnogorskog paviljona na Expo-u 2010 u Šangaju, a članovi: **Svetislav Popović** (dekan Arhitektonskog fakulteta Univerziteta Crne Gore), **Luka Molinari** (profesor istorije savremene arhitekture, Univerzitet Campania Luigi Vanvitelli u Napulju), **Nenad Šoškić** (direktor Centra savremene umjetnosti Crne Gore), **Nemanja Čavlović** (specijalista za muzejske kolekcije, Qatar

donijela odluku o dodjeli prve nagrade u iznosu od 10,000 eura konkursnom radu sa šifrom 211307 iza kojeg stoji šestočlani autorski tim. Nakon usvajanja izvještaja o otvaranju koverti sa oznakom „Autor“ utvrđeno je da je na konkursu učestvovalo preko sto autora koji su poslali radove iz četrnaest zemalja.

Nakon prezentacije konkursnog rada na trećoj sjednici Organizacionog odbora koja je održana 14. marta 2019. godine, Ministarstvo vanjskih poslova i arhitekta Matija Vuković, u svojstvu odgovornog predstavnika prvonagrađenog šestočlanog autorskog tima, sklopili su Ugovor o poslovno tehničkoj saradnji 18. marta 2019. godine. Predmet Ugovora je izrada idejnog i glavnog projekta paviljona Crne Gore, a dinamika izrade projekta usklađena je sa regulativama koje je definisao Organizator Expo-a.

Razvoj dizajna i sadržaja izložbe

Nakon potpisivanja Ugovora, organizovana je posjeta arhitektonskog tima Expo birou, kada je predstavljeno idejno rješenje relevantnim Expo tehničkim timovima. Tokom boravka arhitekata u Ujedinjenim Arapskim Emiratima, organizovano je i više sastanaka sa potencijalnim izvođačima koji su prethodno izrazili interesovanje za saradnju. Sa pojedinim izvođačima koji su iskazali interesovanje da rade i na kreativnom i tehnološkom planu i blagovremenom usklađivanju sa lokalnim propisima, organizovan je niz sastanaka i radionica u cilju pronalaska adekvatnog, održivog i ekonomičnog rješenja postavke izložbe. Cilj radionica je bio da se da će se izvođenje radova realizovati bez naknadnih izmjena i dodatnih troškova. Procijenjeni kapitalni izdatak za adaptaciju i opemanje paviljona prema preliminarnim komercijalnim ponudama koje je dostavilo nekoliko ponuđača iznosio je između 2.1 i 2.3 miliona eura.

Arhitekta Vuković dostavio je 18. decembra 2019. godine Izvještaj o realizaciji Ugovora. Podnošenjem ovog izvještaja konstatovano je da su sve faze izrade projekta paviljona uspješno okončane, s tim što će se procesu verifikacije glavnog projekta pristupiti tek nakon izbora izvođača radova koji će imenovati lokalno licenciranog arhitektu-konsultanta (*Architect of Record*), shodno propisima nadležnih organa u Dubaju.

Biro Expo 2020 Dubai odobrio je projektnu dokumentaciju koncept dizajna paviljona 27. januara 2020. godine, čime je realizovana jedna od ključnih faza aktivnosti koje prethode izgradnji paviljona.

Paralelno sa razvojem koncept dizajna izložbe, pripreman je i kreativni i tehnološki koncept sadržaja izložbe u paviljonu pod nazivom „Pismo za budućnost“. Ovaj naslov je referisao na događaje iz crnogorske istorije koji su bili ispred svog vremena (poput štamparija Crnojevića u XV vijeku i Deklaracija o ekološkoj državi iz 1991. godine). Izložba je bila koncipirana u više izlagačkih cjelina u kojima su na interaktivan i inovativan način prikazane epizode iz crnogorske istorije, ikonični pejzaži, investicioni projekti i sl. Svaka izlagačka cjelina povezana je svjetlosnom instalacijom koja uz pomoć tehnologije evocira atmosferu četiri godišnja doba i simulira različite prirodne ambijente. Na kraju izložbe, prije izlaska iz paviljona, projektovan je komercijalni prostor predviđen za prodaju reprezentativnih proizvoda iz Crne Gore.

Otvoreni postupak javne nabavke radova - adaptacija prostora paviljona Crne Gore

Na osnovu odobrene projektne dokumentacije pripremljena je tenderska dokumentacija za postupak javne nabavke radova. Nakon procesa usklađivanja dokumentacije sa Zakonom o javnim nabavkama i obaveznim uslovima i propisima Expo biroa i nadležnih organa u Dubaju, Ministarstvo vanjskih poslova je 27. februara 2020. godine pokrenulo otvoreni postupak javne nabavke radova - adaptacija prostora paviljona Crne Gore za potrebe predstavljanja na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai.

Krajnji rok za dostavljanje ponuda bio je 23. mart 2020. godine kada je održano javno otvaranje ponuda. Jedina pristigla i ujedno jedina ispravna ponuda bila je zajednička ponuda ponuđača „Simmetrico S.r.l“ i „Simmetrico Operations DWC-LLC“. Na prijedlog Komisije za otvaranje i vrednovanje ponuda, 15. aprila 2020. godine je donijeta Odluka o izboru najpovoljnije ponude. Period važenja ponude bio je 60 dana od dana javnog otvaranja ponuda, odnosno do 22. maja 2020. godine. U skladu sa

---

Museums), Sonja Radović Jelovac (Studio Synthesis architecture&design, kustosica crnogorskog paviljona na 16. Bijenalu arhitekture u Veneciji) i Dušanka Jeknić (generalna komesarka crnogorskog paviljona na Expo-u 2020).

Zaključcima Vlade Crne Gore od 19. marta 2020. godine, kojima su usvojene hitne mjere kao reakcija na negativne ekonomske efekte izazvane pandemijom COVID-19, kao i odlukom Međunarodnog biroa za izložbe (BIE) o promjeni datuma održavanja Expo-a, pravnom zastupniku ponuđača je upućen **Zahtjev za produženje trajanja ponude** za dodatnih 6 mjeseci, odnosno do 18. novembra 2020. godine. Imajući u vidu produžavanje mjera ograničavanja i kontrole budžetske potrošnje, što je podrazumijevalo da sredstva za predmetnu nabavku obezbijedena u Budžetu Crne Gore za 2020. godinu nijesu raspoloživa, Ministarstvo vanjskih poslova uputilo je, 19. oktobra 2020. godine, novi Zahtjev za produženje trajanja ponude za dodatna 3 mjeseca, odnosno do 15. februara 2021. godine.

Predstavnici izvođača radova su u Odgovoru na Zahtjev za produženje trajanja ponude naglasili da **dodatno probijanje rokova nosi sa sobom finansijske rizike**, kao i rizike u pogledu kvaliteta isporuke paviljona po principu „ključ u ruke“ i **iskazali su spremnost da prije potpisivanja Ugovora o javnoj nabavci pripreme projektnu dokumentaciju za filnalni dizajn** i osiguraju njenu usklađenost sa lokalnim propisima i standardima. Takođe, Biro Expo 2020 Dubai uputio je 12. novembra 2020. godine pismo generalnoj komesarki paviljona Crne Gore u kojem se apostrofira da je da bi trebalo što prije formalizovati odnos sa izvođačem radova koji je izabran na otvorenom postupku javne nabavke i to na način što će se Expo birou dostaviti Pismo namjere o imenovanju izvođača radova. **Pismo namjere o imenovanju izvođača radova** upućeno je Expo birou 13. novembra 2020. godine. Nakon toga, otpočeo je rad tehničkih timova Expo biroa, predstavnika izvođača radova i arhitekta paviljona na pripremi projektne dokumentacije koja se odnosi na finalni dizajn. Na ovaj način se osiguralo da će se pravovremeno ispuniti obaveze koje je propisao Organizator, kako bi se stekli svi neophodni uslovi za dalje projektne aktivnosti, uključujući i preuzimanje paviljona, koje je planirano početkom 2021. godine.

Aktivnosti na predstavljanju projekta i razvoju programskog koncepta sa partnerskim institucijama i potencijalnim donatorima

U cilju informisanja partnerskih institucija i potencijalnih partnera o programu i sadržaju paviljona, kao i u cilju predstavljanja brojnih mogućnosti koje učešće na Expo-u pruža organizovane su prezentacije projekta:

- **Nacionalnoj turističkoj organizaciji Crne Gore i lokalnim turističkim organizacijama** (18. aprila 2019. godine) i tom prilikom prezentovane su mogućnosti predstavljanja turističke privrede Crne Gore na Expo-u.
- **Stranim investitorima**, 7. oktobra 2019. godine, kada su informacije o paviljonu Crne Gore i mogućnostima za promociju investicionih projekata na Expo-u predstavili potpredsjednik Vlade za ekonomsku politiku i finansijski sistem i predsjednik Organizacionog odbora mr Milutin Simović i generalna komesarka paviljona Crne Gore Dušanka Jeknić. Prezentaciji su prisustvovali vlasnici, izvršni direktori i predstavnici kompanija: Porto Montenegro, Luštica Bay, Porto Novi, Adriatic Properties, Abu Dhabi Financial Group, Jugopetrol, Hipotekarna banka, Podgorička banka i Crnogorska komercijalna banka.
- **Izvršnim direktorima i predstavnicima kompanija u državnom vlasništvu**, 16. oktobra 2019. godine, sa fokusom na razvoj programa Nacionalnog paviljona Crne Gore i predstavljanje prilika za poslovnu promociju na Expo-u 2020 koje mogu podstaći interesovanje novih tržišta za ulaganje u Crnu Goru. Informacije o projektu dali su potpredsjednik Vlade Simović i generalna komesarka Jeknić, a prezentaciji su prisustvovali predsjednici odbora direktora, izvršni direktori i predstavnici kompanija: Elektroprivreda Crne Gore, Aerodromi Crne Gore, HG Budvanska Rivijera, Montenegro Airlines, Montecargo, Nacionalni parkovi Crne Gore, Crnogorski elektroprenosni sistem, Luka Bar, Barska plovidba, Crnogorska plovidba Kotor, Morsko dobro, Plantaže 13. jul, Regionalni vodovod Crnogorsko primorje, Monte Put i DoMEEn, kao i predstavnik Investiciono-razvojnog fonda i direktorica Nacionalne turističke organizacija Crne Gore.

Predstavljanje brojnih mogućnosti koje nudi nastup na Svjetskoj izložbi, kao što su promocija investicija, turističke ponude, nacionalnog prirodnog blaga, inovativnih praksi, kulture i umjetnosti, imala je za cilj da podstakne partnerske institucije, biznis sektor i investitore da prepoznaju interese, posebno u sponzorskom i donatorskom dijelu, za pružanje podrške učešću Crne Gore na Expo-u 2020 Dubai.

II dio

Aktivnosti na pripremi i realizaciji učešća Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai u nadležnosti Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma

Suočavajući se sa izazovima koje je prouzrokovala pandemija koronavirusa, Vlada Crne Gore je u martu 2021. godine donijela odluku da odustane od učešća na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai.

Predstavnici Biroa Expo 2020 Dubai ponudili su pomoć timu koji radi na pripremi učešća Crne Gore na Expo-u u definisanju segmenata projekta u kojima se može napraviti ušteda sredstava. Pored **pregrađivanja paviljona** koje je umanjilo kvadraturu izlagačkog prostora sa 427 m² na cca 200 m², Expo Biro je, u saradnji sa izvođačem radova, pripremio novu ponudu koja je uključivala **smanjenje troškova izgradnje paviljona za 47,3% od prvobitno predviđenog iznosa** u otvorenom postupku javne nabavke radova, odnosno na **1.192.041 eura**. Preporuka Organizatora bila je da se ušteda koja se ostvarila po ovom osnovu, preusmjeri na programske aktivnosti tokom šest mjeseci trajanja izložbe.

Zaključcima br. 04-2116/2 od 29. aprila 2021. godine, **Vlada Crne Gore je odlučila da nastavi sa realizacijom učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai** i zadužila Ministarstvo ekonomskog razvoja da koordinira aktivnosti u vezi sa projektom, kao i da predloži novi sastav Organizacionog odbora na čelu sa ministrom ekonomskog razvoja Jakovom Milatovićem.

Primopredaja dokumentacije i imovine potrebne za nastavak realizacije pripremnih aktivnosti učešća Crne Gore na navedenom događaju, između predstavnika Ministarstva vanjskih poslova i predstavnika Ministarstva ekonomskog razvoja, **izvršena je 1. juna 2021. godine**.

Crnogorska strana je prihvatila prijedlog Biroa Expo 2020 Dubai da se paviljon podijeli na pola i da Crna Gora zadrži polovinu prostora paviljona veličine cca 200 m² na oba nivoa, kako bi se ostvarila ušteda na planu izvođenja radova. Troškove pregrađivanja paviljona snosio je Organizator Expo-a.

Tokom Godišnje konferencije internacionalnih učesnika Expo-a 2020 Dubai koja se održala 4. i 5. maja 2021. godine u Izlagačkom centru na Expo sajtu, Jelena Janković, generalna direktorica Direktorata za trgovinsku saradnju i ekonomske odnose sa inostranstvom u Ministarstvu ekonomskog razvoja, sastala se sa predstavnicima izvođača radova i tom prilikom ispregovarala da, prije potpisivanja Ugovora o javnoj nabavci, **izvođač počne adaptaciju dizajna izložbe i pripremu projektne dokumentacije u skladu sa novom kvadraturom paviljona i novim budžetom**.

Novi sastav Organizacionog odbora i održane sjednice

Shodno Zaključku Vlade Crne Gore od 22. aprila 2021. godine, Ministarstvo ekonomskog razvoja je od nadležnih državnih resora zatražilo i dobilo prijedloge za imenovanje članova Organizacionog odbora. Odluka o izmjeni Odluke o obrazovanju Organizacionog odbora usvojena je na sjednici Vlade 27. maja 2021. godine. Predsjednik Odbora bio je mr Jakov Milatović, ministar ekonomskog razvoja, a članovi predstavnici: Ministarstva ekonomskog razvoja, Ministarstva finansija i socijalnog staranja, Ministarstva vanjskih poslova, Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta, Nacionalne turističke organizacije, Kabineta predsjednika i potpredsjednika Vlade, Privredne komore i Savjeta stranih investitora. Takođe, shodno već pomenutoj praksi, za članove Odbora imenovani su i generalni komesar i zamjenica generalnog komesara paviljona Crne Gore.

Prva sjednica novoformiranog Organizacionog odbora održana je 8. juna 2021. godine. Na toj sjednici je usvojen Izvještaj o do tada realizovanim aktivnostima, predstavljena je adaptacija dizajna izložbe u skladu sa novim budžetom i izmijenjenom kvadraturom paviljona i data je saglasnost za potpisivanje Ugovora o javnoj nabavci, imenovanje menadžmenta paviljona i dalje finansiranje projekta.

Druga sjednica Odbora održana je 29. decembra 2021. godine putem Zoom platforme. Pored usvajanja Izveštaja o realizovanim aktivnostima od održavanja posljednje sjednice Odbora, na ovoj sjednici je usvojen Plan programskih aktivnosti za obilježavanje Dana Crne Gore na Expo-u i organizacije Poslovnog foruma.

Realizacija Ugovora o javnoj nabavci za izvođenje radova postavke izložbe u Paviljonu Crne Gore

U konsultaciji sa Direktoratom za politiku javnih nabavki u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, predočeno je da Ugovor o javnoj nabavci mora biti realizovan u iznosu koji je naveden u Odluci o izboru najpovoljnije ponude jer se ova odluka, prema članu 149 Zakona o javnim nabavkama smatra izvršnom. Istovremeno, moguće je aneksirati Ugovor na manji iznos ukoliko za to postoji saglasnost obje strane. U periodu prije potpisivanja Ugovora o javnoj nabavci, na sastancima sa predstavnicima izvođača radova i njihovim pravnim zastupnikom, dogovoreno je da se prije potpisivanja Ugovora pripremi projekat adaptacije dizajna paviljona u skladu sa novim budžetom i novom kvadraturom, specifikacija troškova i rokovi za završetak svih faza za valjano i pravovremeno izvršenje ugovora, te da ova dokumentacija bude aneks Ugovora.

Ugovor o javnoj nabavci, zajedno sa Aneksom na manji iznos, između Ministarstva vanjskih poslova i Ministarstva ekonomskog razvoja sa jedne, i izvođača Simmetrico S.r.L i Simmetrico Operations DWC-LCC sa druge strane, zaključen je 21. juna 2021. godine, a predmet Ugovora je adaptacija prostora Paviljona Crne Gore za potrebe predstavljanja na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai.

Razvoj sadržaja izložbe

Na prvoj sjednici novoformiranog Organizacionog odbora odlučeno je da se zadrži prvobitan naziv izložbe "Blagosloveni prirodom" koji je definisan Tematskom izjavom 2018. godine. U julu 2021. godine formirani su projektni timovi zaduženi za prikupljanje i selektovanje materijala koji je predstavljeni na izložbenim interaktivnim platformama u paviljonu (*totemi*), u cilju predstavljanja turističkih potencijala i investicionih mogućnosti Crne Gore.

Sastanak projektnog tima za predstavljanje turističkih potencijala Crne Gore održan je 5. jula 2021. godine. Sastanku su prisustvovali predstavnici Ministarstva ekonomskog razvoja, Nacionalne turističke organizacije, Filmskog centra Crne Gore. Na sastanku su identifikovane ključne smjernice za prezentovanje turističkog potencijala Crne Gore na Expo 2020 Dubai.

U daljoj komunikaciji sa izvođačem radova, koji je ujedno bio zadužen za *experience design* izložbe, odabrano je finalno grafičko rješenje **uvodnog panela na kojem su prikazane osnovne informacije o Crnoj Gori**, geografski položaj, povezanost sa drugim zemljama, kao i kratak uvod u temu „Blagosloveni prirodom“.

U sljedećem izložbenom segmentu, u okviru interaktivnog zida prikazani su grafički elementi koji upućuju na neke od najzanimljivijih činjenica o Crnoj Gori, a koje se tiču turistički atraktivnih lokacija poput: kanjona Nevidio i rijeke Tare, Velike plaže, stare masline u Baru, bogatstva nacionalnih parkova Skadarsko jezero i Biogradska gora. Na ovaj način posjetiocima je omogućeno da na zanimljiv način, kroz interakciju sa grafičkim elementima na zidu, aktiviraju animacije koje im predstavljaju zanimljive informacije o nabrojanim lokacijama, uz poseban audio-vizuelni doživljaj. Koristeći interaktivni totem koji sadrži informacije o turističkoj ponudi Crne Gore, posjetiocima je omogućeno da se upuste u „putovanje“ kroz Crnu Goru, birajući aktivnost koja se može upražnjavati na moru ili u planinskom dijelu. U beskontaktnoj interakciji sa ekranom⁷, posjetioci su mogli prilagoditi prikazivanje sadržaja svojim interesovanjima, i od deset aktivnosti koje se odnose na aktivni turizam u Crnoj Gori odabrati neku, kako bi im bio prezentovan multimedijalni sadržaji koji se odnosi na odabranu vrstu aktivnosti. Kroz interaktivni totem prezentovani su sadržaji koji su posjetiocima prikazivali skijanje, planinarenje, biciklizam, rafting, ribolov, jedrenje, kitesurfing, paraglajding, kajaking i ronjenje.

⁷ Tokom procesa adaptacije dizajna posebna pažnja je posvećena pronalazenju rješenja koja će doprinijeti sigurnosti zaposlenih i posetilaca u pogledu prevencije širenja koronavirusa.

U centralnoj video projekciji, u trajanju od sedam minuta su prikazani materijali crnogorskih fotografija i videografa⁸, objedinjeni u vizuelnu priču koja Crnu Goru prikazuje od izlaska do zalaska sunca. Posjetiocima je na ovaj način bio omogućen uvid u neke od najljepših predjela Crne Gore, tokom svih godišnjih doba i iz više perspektiva, kako bi stekli što realniju sliku o tome šta je to što mogu vidjeti u Crnoj Gori. Sve lokacije na videu su bile naznačene, što je predstavljalo i nastavak prezentacije predstavljene na totemu i interaktivnom zidu, s obzirom da su se neki od motiva sa interaktivnog zida prožimali i u video instalaciji.

Bogatstvo biodiverziteta prikazano je kroz tematski segment Paviljona pod nazivom „Prirodna blaga“ (engl. „*Natural treasures*“), gdje je dočarana reljefna struktura Crne Gore. U okviru opisa teme, prikazane su opšte informacije koje se tiču brojnosti i stepenu zaštićenosti biljnih i životinjskih vrsta. Uz to, dio instalacije činili su i paneli na kojima su grafički i tekstualno prikazani neke od najzanimljivijih predstavnika biljnog i životinjskog svijeta Crne Gore, kao i njihove posebnosti koje ih izdvajaju od velikog broja vrsta koje je moguće pronaći u Crnoj Gori.

Sastanak projektnog tima za predstavljanje investicionih potencijala Crne Gore održan je u julu 2021. godine. Sastanku su prisustvovali predstavnici svih institucija relevantnih za oblast investicione politike i promocije: Agencija za investicije, Ministarstvo vanjskih poslova, Kabinet potpredsjednika Vlade, Privredna komora Crne Gore, Savjet stranih investitora, Ministarstvo ekonomskog razvoja. Na sastanku su identifikovani sektori i projekti za investicionu promociju, a u daljoj fazi pripreme materijala tim Direkcije za ekonomske odnose sa inostranstvom u Ministarstvu ekonomskog razvoja je prikupio i selektovao materijal za interaktivni investicioni totem.

Ovaj totem je predstavio informacije vezana za tri ključna pitanja: zašto ulagati u Crnu Goru, koji su to ključni sektori za ulaganje i koje su uspješno realizovane investicije u Crnoj Gori. **Investicioni totem** bio je koncipiran na način da je podijeljen na tri cjeline: **mobilnost, održivost i mogućnost**, što su zapravo i tri podteme Expo-a, pri čemu je primarna poruka totema **valorizacija prirodnih resursa u skladu sa principima inkluzivnog i održivog ekonomskog razvoja**. U okviru dijela koji se odnosi na *mobilnost*, u saradnji sa nadležnim ministarstvima i institucijama, prikupljen je foto i video materijal za oblast saobraćajne infrastrukture, digitalizacije, aerodrome, ICT sektor i klastere, Luku Bar, itd. Za oblast *održivosti*, odabran je materijal koji se odnosi na vjetroelektranu Krnovo, podmorski kabal sa Italijom, poljoprivredu i ekološka rješenja u industrijskom sektoru. U okviru oblasti *mogućnosti*, definisani su potencijalni sektori za ulaganje, te je osim turizma, akcentovan i sektor zdravstvenog turizma i valorizacija potencijala Instituta "Simo Milošević", zatim kreativne industrije, te razvoj poljoprivrede, energetike i energetske efikasnosti, inovacije i ICT.

Sistematizacija radnih mjesta, proces odabira i obuke inforatora

Sistematizacija radnih mjesta je organizovana na osnovu potrebe organizacije rada paviljona, propisa koje Organizator Expo-a nalaže, kao i na osnovu prethodnog iskustva u organizaciji paviljona Crne Gore na Svjetskim izložbama u Šangaju 2010. i Milanu 2015. godine. **U odnosu na Paviljon Crne Gore na Expo-u u Milanu broj administrativnog osoblja smanjen za 50%**. Za administrativne poslove organizovana su četiri radna mjesta (Direktor paviljona, Menadžer za finansije i operacije. Projektni menadžer i Menadžer za program i poslove protokola). Zbog povećanog obima posla, naročito tokom 2022. godine, kada je pripreman u organizovan Dan Crne Gore, angažovan je još jedan Projektni menadžer.

Obračun zarada za zaposlene utvrđen je prema *Uredbi o posebnom dodatku na osnovnu zaradu, posebnim naknadama troškova i drugim primanjima za vrijeme rada u diplomatsko-konzulatom predstavništvu* ("Službeni list CG", br. 6/2018, 57/2018, 84/2018 i 6/2020), s tim što su **plate bile umanjene** u odnosu na plate zaposlenih u Milanu i bile su ekvivalentne platama nižeg diplomatskog osoblja, odnosno I, II i III sekretara u Ambasadi.

Organizovano je osam radnih mjesta za poziciju Inforatora koji su radili u izložbenom dijelu paviljona koji je bio otvoren za posjetioce **od 10 do 22 časova, sedam dana u nedjelji, tokom šest mjeseci, odnosno 182 dana** trajanja izložbe. Inforatori su zaduženi za neposrednu komunikaciju sa

⁸ Gotovo sve video i fotografske materijale predstavljene u Paviljonu ustupili su, **bez nadoknade**, crnogorski fotografi i videografi koji su na ovaj način dali nemjerljiv doprinos promociji Crne Gore. Sa svim autorima potpisan je Ugovor o ustupanju imovine.

posjetiocima i pružanje informacija o postavci izložbe, kao i informacija o Crnoj Gori. Imajući u vidu da izložba imala zasebne cjeline (info pult, dva interaktivna ekrana, interaktivni zid, video projekcija, interaktivna instalacija i prodajni prostor) i da je broj posjetioca prelazio i 15.000 u jednom danu, ovo je takođe bio minimalni broj zaposlenih za rad u izložbenom dijelu paviljona.

Javni poziv za angažovanje Informatora za rad u Paviljonu Crne Gore objavljen je 29. juna 2021. godine. Nakon razmatranja preko 60 pristiglih prijava, tokom jula mjeseca organizovan je prvi krug intervjua sa svim kandidatima, sprovedena su dva kruga selekcije, a završnom krugu odabira bio je uključen i tadašnji ministar ekonomskog razvoja koji je sa svojim timom obavio razgovore sa kandidatima koji su ušli u finalnu fazu selekcije. S obzirom na veliki broj prijavljenih kvalitetnih i obrazovanih kandidata, umjesto 8 kako je prvobitno planirano, odabrano je 14 kandidata od kojih je 5 odabrano na 6 mjeseci, a preostali se rotiraju na period od mjesec ipo do dva ipo mjeseca. Nakon odabira informatora, Ministarstvo ekonomskog razvoja je organizovalo događaj u Vili Gorica i upriličilo svečano potpisivanje ugovora i susret sa tadašnjim predsjednikom Vlade prof. dr Zdravkom Krivokapićem.

Tim koji je radio na organizaciji učešća Crne Gore na Expou je pripremio **Priručnik sa sažetim informacijama i ključnim akcentima koji se odnose na sadržaje koji se prezentuju u Paviljonu Crne Gore na Expo 2020 u Dubaiju** u kojem su sublimirane sve relevantne informacije o prirodnim ljepotama i turističkoj ponudi Crne Gore, kao i o investicionom ambijentu i mogućnostima za ulaganje u Crnu Goru.

U skladu sa Konvencijom o međunarodnim izložbama potpisane u Parizu 22. novembra 1928. godine⁹ i Uredbama Biroa Expo 2020 Dubai, angažovan je i Generalni komesar koji predstavlja nacionalnog koordinatora za učešće zemlje na Svjetskoj izložbi i odgovoran za organizaciju izložbe u Nacionalnom paviljonu tokom cijelog projekta. S obzirom na to da nije neophodno da Generalni komesar bude prisutan u paviljonu tokom šest mjeseci izložbe, praksa je da se imenuje Zamjenik generalnog komesara. Generalni komesar i Zamjenica generalnog komesara bili su honorarno angažovani.

Paviljon Crne Gore je izmajmio četiri dvosobna i dva jednosobna stana u Expo selu u kojem su bili smješteni svi zaposleni u Paviljonu tokom perioda održavanja izložbe.

Komercijalne aktivnosti u paviljonu

Ministarstvo ekonomskog razvoja je 29. juna 2021. godine objavilo **Javni poziv za kandidovanje proizvoda za prodaju u Paviljonu Crne Gore na Expo-u 2020 Dubai**. Cilj javnog poziva je bio da se na inovativan način prikaže Crnu Goru kao kreativnu, otvorenu, zemlju ideja spremnu za saradnju. Poziv je bio upućen svim preduzetnicima, stvaraocima, start-upovima, organizacijama i drugim privrednim subjektima koji kroz kreativni izraz iz oblasti dizajna suvenira, tekstila, umjetničkih radova malog formata, prehrambenih i kozmetičkih proizvoda valorizuju potencijale, ljepote i specifičnosti Crne Gore. Konačna lista proizvoda koji su se prodavali u komercijalnom dijelu paviljona Crne Gore prošli su i finalnu selekciju organizatora Expo-a i nadležnih organa Dubaija. Sa učesnicima javnog poziva čiji proizvodi su selektovani za prodaju u Paviljonu Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai, Ministarstvo ekonomskog razvoja je zaključilo ugovor o daljoj saradnji tokom trajanja izložbe.

Lista proizvođača sa kojima je potpisan Ugovor o komisyonu:

1. DigitalBee – Tangram slagalica - igračka je kreirana u potpunosti od ekološkog biorazgradivog materijala. Igračka promovise pojmove iz crnogorske kulture, istorije i prirode na nov način, kroz rješavanje zagonetki predstavlja jedinstven suvenir. Igračka je registrovano autorsko djelo.
2. Ivan Milošević – ručno pravljeni, od recikliranog materijala, magneti i figure.
3. Shtrikarica/Jovana Đurišić - Crnogorski brend heklanih torbica od recikliranih materijala.
4. Studio Ribizla/Ana Pajović Kljajević - Igre memorije, dio edicije „Naš čudesni svijet“, osmišljene su kao autentičan pristup edukativnim sadržajima na temu zaštite životne sredine.

⁹ Skupština Crne Gore je 19. juna 2012. godine donijela Zakon o potvrđivanju Konvencije o međunarodnim izložbama potpisane u Parizu 22. novembra 1928. godine, izmijenjene i dopunjene protokolima od 10. maja 1948. godine, 16. novembra 1966. godine, 30. novembra 1972. godine, i amandmanima od 24. juna 1982. godine i 31. maja 1988. godine ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", br. 9/2012).

5. Olja Fatić - autorka brenda O. Kreacija, ručno pravljeni – heklane igračke.
6. Jasminka Brnjada – slike od prirodnog materijala, pravljeni tehnikom „Asamblaž“ slaganje različitog materijala, stvarajući reljef ili 3D sliku.
7. Hiron Creative Lab - kreativna laboratorija pokrenuta od tima umjetnika i kreativaca sa ciljem da se kroz tradicionalne ali i inovativne proizvodne prakse posvete stvaranju autentičnih djela. Proizvodi: Umjetnički suvenir „Lap priorde“ i kamene skulpture.
8. Preduzenik Mara Vukanović/ STZR „ZOR“ - ručna izrada predmeta ukrašenih autentičnim crnogorskim vezom. Proizvodi: ženska crnogorska stilizovana košulja, tri vrste materijala (pamuk, viskoza svila); Ćenar crnogorska ženska košulja; Ženska ešarpa sa motivom lozice u zlatovezu; Ženski stilizovan pojas; Narukvica sa zlatovezom; Plišana torbica sa zlatovezom; Rokovnik sa motivom crnogorske narodne nošnje; Slika sa zlatovezom u drvenom ramu; Futrole za naočare.
9. Milena Đukanović / MIDJU nakit dobija se 3D štampom i od reciklirajućih PLA i zero-waste tekstilnih materijala. Proizvodi: leptir mašna, minđuše i narukvice.
10. Tatjana Batuta Brajović / Studio Šinjinorina – nezavisni projekat, brend modnih dodataka iz Crne Gore. Proizvodi: ženske torbe, kragne i marame.
11. Sjever.me kojeg zastupa Željko Đukić – platforma za prodaju domaćih proizvoda sa sjevera Crne Gore. Proizvodi: Planinski med, Planinski med sa propolisom i Planinski med sa orasima.

Bez obzira na izuzetno kratak rok, uvoz proizvoda u UAE je organizovan blagovremeno - prva pošiljka je organizovana u oktobru 2021. godine, a pošiljka sa dopunama je organizovana u januaru 2022. godine. U skladu sa **Odlukom o obezbjeđivanju protokolarnih poklona za delegacije** koje posjete Paviljon Crne Gore tokom trajanja Expo-a 2020 Dubai koju je donijelo Ministarstvo ekonomskog razvoja 21. septembra 2021. godine, jedan dio proizvoda namijenjenih za prodaju u Paviljonu je iskorišćen za protokolarnu svrhu. Imajući u vidu komisioni model prodaje, preostali proizvodi vraćeni su proizvođačima nakon zatvaranja Expo-a.

Protokolarni posjeti i programi u paviljonu

Ministar ekonomskog razvoja i predsjednik Organizacionog odbora za učešće Crne Gore na Expo Dubai 2020 gospodin **Jakov Milatović**, boravio je u radnoj posjeti Ujedinjenim Arapskim Emiratima u periodu od **25. do 27. septembra 2021. godine**. Tokom posjete organizovan je sastanak sa **izvršnim direktorom za međunarodne učesnike Expo-a Omarom Shehadehom**. Na sastanku je ocijenjeno da je **Paviljon Crne Gore spreman za zvanično otvaranje 1. oktobra 2021. godine**, uprkos svim izazovima poput izmjene projektne dokumentacije, smanjenja površine Paviljona i ostalih pratećih aktivnosti koje te izmjene podrazumijevaju. Tokom posjete ministra Milatovića izvršena je **primopredaja paviljona od izvođača radova**.

Deset dana nakon otvaranja Expo-a, 10. oktobra 2021. godine, **paviljon Crne Gore je posjetio potpredsjednik UAE, predsjednik Vlade UAE i vladar Dubaija šejk Mohamed bin Rašid Al Maktum**. Imajući u vidu da je paviljon Crne Gore jedan od prvih paviljona koje je šejk Al Maktum posjetio, ova posjeta je izazvala veliku pažnju emiratske javnosti.

Takođe, tokom oktobra su paviljon posjetili i **više desetina predstavnika američke kompanije "Leading RE"**, jedne od vodećih svjetskih kompanija za nekretnine sa sjedištem u Čikagu.

Generalni komesar Paviljona Crne Gore na Expo 2020 i predsjednik Fondacije Petrović Njegoš **princ Nikola Petrović Njegoš**, boravio je u radnoj posjeti Ujedinjenim Arapskim Emiratima u periodu od **8. do 16. oktobra 2021. godine**. Pored niza sastanaka sa generalnim komesarima drugih zemalja u organizaciji Expo tima, 12. oktobra održan je **sastanak sa Rim Al Hašimi, državnom ministarkom za međunarodnu saradnju i generalnom direktoricom Expo 2020 Dubai**. Princ Nikola se zahvalio na podršci koju je Vlada UAE pružila u koordinaciji učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi, izrazio zadovoljstvo postignutim nivoom odnosa, međusobnim povjerenjem i ukupnom bilateralnom i prijateljskom saradnjom zemalja i istakao da je Expo prilika da se potrebno osnaži postojeća saradnja, ali i razvije nova na polju ekologije.

Paviljon su tokom novembra 2021. godine posjetili: **delegacija Ministarstva unutrašnjih poslova na čelu sa ministrom unutrašnjih poslova Sergejem Sekulovićem i direktorom Uprave policije Zoranom Brđaninom**, kao i **delegacija Ministarstva odbrane na čelu sa ministarkom Oliverom Injac**.

Paviljon je tokom novembra posjetila i ministarka kulture Albanije Elva Margariti zajedno sa predstavnicima Ambasade Albanije u UAE, zatim Maja Bojović, specijalna savjetnica za implementaciju strateških projekata u kabinetu predsjednice Vlade Republike Srbije, kao i predstavnici kompanije **Belgrade Waterfront**.

U saradnji sa Ambasadom Crne Gore u UAE, organizovana je **posjeta crnogorskih studenata koji studiraju na univerzitetima u UAE**. Tri informatora Paviljona Crne Gore su učestvovali na događaju **CNN-a Call to the Earth** posvećenom konceptu održivosti i zaštiti životne sredine. Tokom novembra, održan je i sastanak sa predstavnicima **SP Jain School of Management** koji su tokom prilikom inicirali uspostavljanje saradnje u oblasti postdiplomskih i drugih relevantnih obrazovnih programa. SP Jain School of Global Management je australijska poslovna škola svjetske klase i ponudila je ukupno **12 šolarina za studente iz Crne Gore**. Navedena inicijativa upućena je na dalje postupanje Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta.

Tokom decembra 2021. godine, paviljon je posjetila **delegacija Vlade Crne Gore na čelu sa potpredsjednikom Vlade Dritanom Abazovićem**. Potpredsjednik Vlade se upoznao sa aktivnostima vezanim za predstavljanje Crne Gore na Expo 2020, a organizovane su i posjete paviljonima drugih država, uključujući UAE, Saudijske Arabije, Švajcarske, Indije i Brazila, gdje je našu delegaciju ugostila ministarka za ljudska prava Brazila **Damares Regina Alves**.

Takođe, paviljon je posjetio i predstavnik **Agencije za investicije Crne Gore (MIA) Nenad Radović**. U toku dvodnevne posjete, Radović je imao priliku da prisustvuje biznis događajima koje organizuju druge zemlje učesnice Expoa, u cilju adekvatne pripreme za Nacionalni dan Crne Gore u okviru kog će biti predstavljeni investicioni potencijali države. Takođe, upriličeni su sastanci sa predstavnicima Razvojne agencije Srbije i Slovenia Business Development Agency SPIRIT.

Delegacija Elektroprivrede Crne Gore, na čelu sa direktorom za razvoj i inženjering Ivanom Mrvaljevićem i direktorom za proizvodnju Bojanom Đordanom, posjetila je paviljon Crne Gore u drugoj polovini decembra. Tokom posjete, delegacija EPCG je imala priliku da se upozna sa predstavnicima **Dubai Water and Electricity Authority (DEWA)**, izvršnim direktorom kompanije **Sterking and Wilson Amit Jainom**, kao i sa predstavnikom Ministarstva za investicije Kraljevine Saudijske Arabije, Rakanom Al Garaawijem. Takođe, u saradnji sa Ambasadom Crne Gore u Abu Dabiju, organizovan je sastanak sa Ashish Guptom, potpredsjednikom jedne od vodećih kompanija u oblasti energetike **Technip Energies** zaduženim za UAE, Oman, Irak i Jemen.

Tokom decembra, paviljon Crne Gore posjetili su predstavnici vlada iz regiona - **ministarka ekonomije i industrijalizacije Kosova Rozeta Hajdari** i **federalna ministarka ekologije i okoliša Bosne i Hercegovine Edita Đapo**.

U saradnji sa **turističkom agencijom Prolingua Travel DMC** i **Hotelom Hilton Podgorica** u paviljonu Crne Gore organizovan je događaj posvećen promociji Crne Gore kao turističke destinacije. Ovaj događaj je posjetilo oko **40 turoperatera iz UAE i zemalja GCC**, a prezentaciju su organizovali i održali Ivana Karanikić, vodič za luksuzna putovanja za Zapadni Balkan i Bojan Kovačević, predstavnik hotela Hilton Podgorica. Prezentacija je bila namijenjena za predstavnike turističkih agencija, turoperatera, avio kompanija i turističkih medija sa prostora Ujedinjenih Arapskih Emirata, s ciljem prepoznavanja Crne Gore kao idealne destinacije za goste sa emiratskog tržišta. Cijeli događaj ispratila je i TravTalk Middle East televizija, koja pored TV programa, imaju i mjesečno štampano izdanje, portal i aplikaciju, a sve vezano uz promociju turizma i turističkih destinacija u zemljama Bliskog Istoka. Među zvanicama su bili predstavnici Fly Dubai-ja, BCD Travel LLC, Omeir Travel LLC, Travel Counsellors UAE, Al Tayer Holidays, Topcentive LLC, Cozmo Travel LLC, Musafir LLC itd.

Predstavnice **Nacionalne turističke organizacije Crne Gore**, na čelu sa zamjenicom direktora gospođom Aleksandrom Maksimović, posjetile su Expo u Dubaju 12. i 13. januara 2022. godine u toku tematske sedmice posvećenoj putovanjima i povezivanju. Tom prilikom predstavnice NTO prisustvovala su konferencijama sa fokusom na turizam, a koje su organizovali paviljoni Bjelorusije, Libana i Srbije.

Delegacija Ministarstva ekonomskog razvoja na čelu sa ministrom **Jakovom Milatovićem**, posjetila je Expo 2020 Dubai 15. januara 2022. godine. Nakon obilaska paviljona Crne Gore, delegacija je posjetila paviljon domaćina Expo-a Ujedinjenih Arapskih Emirata, nakon čega su uslijedile posjete

paviljonima Kraljevine Saudijske Arabije, Bahreina, Sjedinjenih Američkih Država, Japana, Njemačke, kao i Rusije, gdje je ministar Milatović imao video razgovor sa zamjenikom ministra industrije i trgovine Ruske Federacije i komesarom paviljona Rusije Aleksejem Gruzdevim.

Tokom 17. i 18. januara 2022. godine, Expo 2020 Dubai posjetili su predstavnici **Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma**, na čelu sa ministrom Ratkom Mitrovićem. Delegacija je, pored učešća na ceremoniji „Nedjelja održivosti u Abu Dabiju“ i **bilateralnog sastanka sa Ministarkom za klimatske promjene i životnu sredinu UAE Mariam Bint Mohamed Said Almheiri**, obišla paviljone Crne Gore, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Kraljevine Saudijske Arabije, Sjedinjenih Američkih Država, Njemačke, Rusije, Srbije, Hrvatske, Singapura i Japana, kojom prilikom su organizovani i kratki sastanci sa predstavnicima navedenih paviljona u cilju ostvarivanja kontakata i stvaranja prostora za moguću saradnju u budućnosti. **Ministarka Almheiri je početkom januara posjetila paviljon Crne Gore** o čemu je njen kabinet dostavio posebno saopštenje za medije koje su prenijele najčitanije novine i portali u UAE.

U saradnji sa Paviljonom Crne Gore, kompanija **Gray International** organizovala je 18. januara 2022. godine prezentaciju investicione platforme *The Best of Montenegro*, tokom koje su predstavljene **biznis i investicione prilike u Crnoj Gori**. Događaju su se odazvali brojni međunarodni učesnici svjetske izložbe, kao i potencijalni investitori koji su imali mogućnost da u direktnoj komunikaciji sa predstavnicima kompanije Gray International dobiju odgovore na sva pitanja u vezi sa investiranjem u našu zemlju.

Crnogorski paviljon je 5. februara 2022. godine, uoči Nacionalnog dana Crne Gore, posjetila **delegacija Savjeta stranih investitora** predvođena gospodinom Ivanom Radulovićem, izvršnim direktorom Savjeta stranih investitora. Za delegaciju koju su, pored njega, činili i članovi Odbora direktora Savjeta, organizovani su obilasci relevantnih paviljona, kao i kurtoazni sastanci sa predstavnicima različitih paviljona.

Delegacija Glavnog grada, predvođena zamjenicima gradonačelnika Slađanom Vujačić i Časlavom Vešovićem, posjetila je paviljon Crne Gore 5. februara 2022. godine. Delegaciji su organizovane protokolarnе posjete paviljona i upriličeni kurtoazni sastanci sa predstavnicima posjećenih paviljona. Istog dana, delegacija Glavnog grada je u saradnji sa paviljonom Crne Gore organizovala **prezentaciju investicionih potencijala Glavnog grada** u prostorijama crnogorskog paviljona. Zamjenik gradonačelnika Vešović je međunarodnoj publici predstavio Podgoricu kao stabilnu i atraktivnu investicionu destinaciju, dok su menadžer Glavnog grada Marjan Junčaj i direktorica Turističke organizacije Podgorice Irena Rogošić, detaljnije odgovorili na sva pitanja zainteresovanih učesnika.

Povodom **obilježavanja Dana Crne Gore na Expo-u, 6. februara 2022. godine**, organizovano je više programa širom Expo sajta. Centralni događaj bila je svečana **ceremonija održana u Al Wasl Plazi**, kada su, okupljenoj publici i visokim delegacijama se obratili i pomoćnik ministra za vanjske poslove i međunarodnu saradnju UAE Yacoub Yousef Al Hosani i ministar ekonomskog razvoja Crne Gore **Jakov Milatović**. Tog dana je na nekoliko različitih lokacija na Expo-u organizovan **nastup folklornog ansambla Crna Gora** koji su zadobili veliku pažnju posjetilaca Expo-a.

Nacionalna turistička organizacija Crne Gore organizovala je promociju turističke ponude za turooperatore i medije iz Ujedinjenih Arapskih Emirata u paviljonu Crne Gore. Promociji su prisustvovali i mnogi turistički privrednici iz Crne Gore. Osim direktorice NTO Ane Tripković Marković, brojnim učesnicima su se predstavile i lokalne turističke organizacije Budve, Bara, Kotora i Tivta. Nakon prezentacije, uslijedila je **poslovna radionica** u kojoj su učestvovali i crnogorski privrednici: predstavnici hotelske grupe Budvanska Rivijera i Montenegro Stars, hoteli Regent Porto Montenegro i Stara Čaršija, turističke agencije Rams, Trip Travel i Montenegro Tourist Service, nacionalni avio-prevoznik Air Montenegro, kao i Skijališta Crne Gore, Sveti Stefan hoteli, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom Crne Gore, Nacionalni parkovi Crne Gore i Privredna komora Crne Gore.

U večernjim časovima, **pod pokroviteljstvom kompanije Arton Capital, organizovan je svečani koktel ispred Paviljona Crne Gore**.

Dan kasnije, 7. februara 2022. godine, takođe u okviru obilježavanja Dana države Crne Gore na Expo 2020 Dubai, organizovan je **Poslovni forum** u hotelu Ritz-Carlton u Dubaiju. Centralni događaj foruma bio je **potpisivanje Memoranduma o razumijevanju između Privredne Komore Crne Gore i Federacije komora privrede i industrije Ujedinjenih Arapskih Emirata**, sa ciljem da se osnivanjem Zajedničkog poslovnog savjeta promoviše i unapređuje saradnja poslovnih zajednica dvije zemlje. Memorandum su potpisali **predsjednica Privredne komore Crne Gore dr Nina Drakić i generalni**

sekretar Federacije komora Ujedinjenih Arapskih Emirata Hamid Mohamed bin Salem. Potpisivanju memoranduma prisustvovali su i ministar ekonomskog razvoja Crne Gore Jakov Milatović, ministar finansija i socijalnog staranja Crne Gore Miloško Spajić, ambasadorica Ujedinjenih Arapskih Emirata u Crnoj Gori Nabila Alšamsi, predstavnici ambasade Crne Gore u UAE, kao i brojni privrednici dvije zemlje. U toku foruma prisutnima su se obratili ministar Milatović, direktor Agencije za investicije Crne Gore Mladen Grgić, Nela Vitić ispred Savjeta stranih investitora Crne Gore, kao i gradonačelnici nekoliko crnogorskih opština. Izlaganja su se fokusirala na investicione potencijale, povoljan poslovni ambijent, kao i na uspješno realizovane investicione projekte u Crnoj Gori. Nakon poslovnog dijela foruma, gosti su imali priliku da slušaju svjetski poznatog crnogorskog gitaristu Miloša Karadaglića.

Završni program obilježavanja Dana Crne Gore na Expo-u je bio zajednički performans crnogorskog i saudijskog folklornog ansambla na platou ispred paviljona Kraljevine Saudijske Arabije.

Kao rezultat posjete delegacije Elektroprivrede Crne Gore (EPCG) Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai u decembru 2021. godine, 10. februara 2022. godine EPCG i Ministarstvo kapitalnih investicija su, u saradnji sa paviljonom Crne Gore organizovali prezentaciju energetskog potencijala Crne Gore. Događaj je održan u auditorijumu „Terra“ koji se nalazi u okviru tematskog paviljona distrikta „Održivost“, u kojem distriktu se nalazio i paviljon Crne Gore. U fokusu prezentacije bili su projekti prepoznati Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine. Pored međunarodnih učesnika, prezentaciji su prisustvovali i lokalni akteri iz oblasti obnovljivih izvora energije, uključujući i predstavnike kompanije Masdar.

Državna sekretarka za turizam Ivana Đurović, posjetila je Expo 2020 Dubai 1. i 2. marta 2022. godine sa delegacijom Direktorata za investicije u turizmu koja posluje u okviru Ministarstva ekonomskog razvoja Crne Gore. Za delegaciju su organizovane brojne posjete paviljonima na svjetskoj izložbi, kao i upoznavanje sa predstavnicima tih paviljona. Drugog dana posjete, u paviljonu Slovačke je organizovan bilateralni sastanak sa prvim državnim sekretarom Ministarstva ekonomije Slovačke Republike dr Janom Oravec, na kojem se razgovaralo o industrijama koje su oslonac ekonomskog rasta ove dvije zemlje.

Delegacija Skupštine Crne Gore u Parlamentarnoj skupštini Mediterana posjetila je 10. marta 2022. godine paviljon Crne Gore na Expo izložbi u Dubaiju. Šef delegacije Skupštine Dragan Krapović posjetio je sa ostatkom delegacije nekoliko paviljona.

Generalni komesar paviljona Crne Gore princ Nikola Petrović-Njegoš boravio je u Dubaiju 16. do 23. marta 2022. godine. Pored sastanaka sa generalnim komesarima brojnih paviljona, tokom boravka Generalnog komesara upriličena su dva događaja u Paviljonu Crne Gore, i to Okrugli sto "Malo je lijepo" i prezentacija Fondacije Petrović-Njegoš.

Okrugli sto "Malo je lijepo" organizovan je 17. marta 2022. godine, kojom prilikom je paviljon Crne Gore pored Izvršnog direktora za međunarodne učesnike na Expo 2020 Dubai ugostio predstavnike sedam paviljona: Andore, Kostarike, Butana, Norveške, San Marina, Surinama i El Salvadora. Cilj Okruglog stola bio je razmjenjivanje iskustava, dobrih praksi, ali i izazova sa kojima se male zemlje susrijeću po pitanju zaštite životne sredine. Učesnici okruglog stola bile su male zemlje koje su pokazale značajne rezultate na putu ekološke tranzicije i koje su proaktivne na polju implementacije konkretnih ekoloških projekata. Okrugli sto otvoren je predstavljanjem Crne Gore kao prve ekološke države na svijetu, nakon čega su učesnici imali priliku da govore o realizovanim projektima koji se odnose na izazove sa kojima se male zemlje suočavaju, ali i o postignućima u oblasti zaštite životne sredine. Nakon toga, uslijedila je i diskusija na temu „Šta je sve potrebno da bi država postala ekološka.“

Prezentacija Fondacije Petrović-Njegoš organizovana je 21. marta 2022. godine. Ovaj događaj upoznao je goste sa radom Fondacije u oblasti solidarnosti, ekologije i kulturne baštine, a tom prilikom je predstavljen i projekat razvoja novih tehnologija za ekološku preradu otpada i stvaranje energije iz obnovljivih izvora koji Fondacija Petrović-Njegoš razvija sa svojim partnerima.

U posljednjoj nedelji Expo-a, u paviljonu Crne Gore održana je prezentacija kompanije za nekretnine Montenegro Properties. Direktorica kompanije Aleksandra Drašković prisutnu publiku je upozнала sa procesom apliciranja za program ekonomskog državljanstva koji spovodi Vlada Crne Gore, kao i benefitima koje ovaj program donosi.

Pored brojnih stranih delegacija koje su posjetile paviljon u posljednjim mjesecima održavanja izložbe, među kojima su generalni komesari i direktori paviljona Kraljevine Saudijske Arabije, Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije, Švajcarske, Luksemburga, Poljske, Ujedinjenih nacija, Evropske unije itd., paviljon je posjetila i državna ministarka za obrazovanje UAE Jameela Al Muhairi i predsjednik Privredne komore Luksemburga Luc Frieden koji bio i dugogodišnji ministar više resora u Vladi Luksemburga.¹⁰

PR aktivnosti

Za potrebe promocije aktivnosti Paviljona Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai realizovano je niz aktivnosti koje su imale za cilj podizanje svijesti o značaju učešća Crne Gore na ovom značajnom događaju, ali i informisanju domaće javnosti o aktivnostima koje su realizovane od jula 2021. godine do aprila 2022. godine.

Ispred Paviljona Crne Gore dostavljeno je preko 50 saopštenja koja su objavljivana u štampanim i elektronskim medijima, a sadržala su informacije u vezi sa procesom odabira i angažovanja informatora, pripremni aktivnosti na izradi Paviljona, programskih aktivnosti tokom trajanja Expoa, proizvoda koji se promovisu u okviru Paviljona itd. Za potebe praćenja PR aktivnosti svakodnevno je rađen press kliping koji je ukazivao da je u prosjeku deset medija objavljivalo svako saopštenja tokom devet mjeseci. Realizovana su i brojna gostovanja na domaćim televizijama, a osim studijskih pojavljivanja, članovi projektnog tima i informatori uživo su se iz Paviljona uključivali u neke od najgledanijih emisija. Realizovani su i intervjui predstavnika paviljona koji su objavljeni u nekim od domaćih magazina.

Za potrebe promocije Paviljona, **The Collection magazin objavio je izdanje posvećeno arapskom tržištu**, a koje sadrži ključne informacije o učešću Crne Gore na Expo 2020 Dubai i promociju turističkih i investicionih potencijala naše zemlje.

Za potrebe promocije na društvenim mrežama, koristili su se isti nalozi kao i prilikom učešća Crne Gore na Expo u Milanu 2015. godine. Na Instagram stranici organski je uvećan broj pratilaca sa 400 na 2300, dok je Facebook stranica uvećana sa 1800 na 2300. Za potrebe promocije Paviljona Crne Gore otvorena je i LinkedIn stranica (800 pratilaca) na kojoj su kroz više od 50 objava predstavljene neke od najznačajnijih aktivnosti namijenjenih poslovnoj zajednici. U saradnji sa nekoliko stranih vlogera objavljene su posjete Paviljonu Crne Gore, uz angažman informatora koji su učestvovali u samom predstavljanju sadržaja izložbe.

U okviru obilježavanja Nacionalnog dana Crne Gore na Expo 2020 Dubai realizovana je posjeta domaćih medija, nakon čega su objavljivani prilozi o Expo-u i Paviljonu Crne Gore. Takođe, u saradnji sa medijskim timom organizatora Expo-a, na kanal javnog servisa realizovan je prenos uživo svečane ceremonije obilježavanja Dana Crne Gore.

Broj posjeta

Svjetsku izložbu Expo 2022 Dubai posjetilo je ukupno 24,102,967 posjetilaca. Svaki treći posjetilac je bio iz inostranstva, uglavnom iz Indije, Njemačke, Saudijske Arabije, Ujedinjenog Kraljevstva, Rusije, Francuske i SAD-a, kao i iz ostalih zemalja. Zabilježene su posjete iz 178 zemalja.

Crnogorski paviljon je u periodu od 1. oktobra 2021. godine do 31. marta 2022. godine, posjetilo ukupno **418.588** posjetilaca. Takođe, na web stranici virtuelnog Expo-a, paviljon Crne Gore je vidjelo **63,888** posjetilaca¹¹ (broj posjetilaca koji se zadržao duže od minut).

Struktura posjetilaca bila je uglavnom turisti i porodice sa djecom, dok su posjete predstavika biznis sektora pretežno bile zastupljene na tematskim događajima.

Zbog tehničkih problema paviljon je bio zatvoren 17. i 18. novemba 2021. godine. Zatvaranje paviljona je prouzrokovalo curenje klime koje je oštetilo projektor u kontrolnoj sobi i bilo je neophodno

¹⁰ Paviljon je takođe, u privatnoj režiji, posjetio i predsjednik Vlade Luksemburga Havijer Batel.

¹¹ Paviljon Crne Gore je među 15 najposjećenijih paviljona na web stranci virtuelnog Expo-a.

demontirati cijelokupnu opremu u u tom dijelu paviljona kako bi se moglo pristupiti instalacijama. Iako paviljon, zbog budžetskih ograničenja, nije imao obezbijeđeno osiguranje, dogovoreno je da, pored popravke cjelokupnog sistema za klime, organizator Expo-a snosi trošak zamjene oštećenog projektora. Ostalih dana paviljon je bio otvoren od 10h do 22h u skladu sa Expo rasporedom. Tokom posljednjeg mjeseca izložbe, paviljon je radio sat vremena duže, odnosno do 23h.

III dio

Finansiranje aktivnosti na pripremi i realizaciji učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai

U budžetu Ministarstva vanjskih poslova je za potrebe realizacije aktivnosti i organizacije nastupa Crne Gore na Expo-u za 2018. godinu opredijeljeno **50,000.00 eura**, od čega je **utrošeno 44.876,88 eura**, preostala sredstva preusmjerena su na druge potrošačke jedinice. Od opredijeljenih sredstava za 2019. godinu u iznosu od **260,000.00 eura**, utrošeno je **111.165,24 eura**, dok su preostala sredstva u iznosu od 148.834,76 eura preusmjerena Ministarstvu finansija, odnosno drugim potrošačkim jedinicama. Za 2020. godinu odobren je budžet u iznosu od **1,517,992.96 eura**. Opredijeljena sredstva za učešće Crne Gore na Expo-u u 2020. godini su u **cijelosti vraćena u budžet**, imajući u vidu mjeru ograničavanja i kontrole budžetske potrošnje koju je Vlada Crne Gore donijela u martu 2020. godine u okviru seta ekonomskih mjera koje imaju za cilj olakšavanje života građana i pomoć privredi u vrijeme pandemije koronavirusa. Neophodni troškovi za pripremu nastupa Crne Gore na predstojećoj Svjetskoj izložbi tokom 2020. godine su finansirani iz donacija.

Nakon što je Ministarstvo ekonomskog razvoja preuzelo koordinaciju projektom, Vlada Crne Gore je 3. juna 2021. godine, bez održavanja sjednice, a na osnovu pribavljene saglasnosti članova Vlade, odlučila o Prijedlogu za dopunu Zaključaka Vlade, br. 04-2116/2 od 29. aprila 2021. godine i u vezi sa tim donijela Zaključak kojim je zadužila Ministarstvo finansija i socijalnog staranja da iz sredstava iz **Tekuće budžetske rezerve obezbijedi sredstva u iznosu od 1.192.041 eura** na odgovarajuću poziciju u Ministarstvu ekonomskog razvoja i ovlastila Ministarstvo ekonomskog razvoja da se navedena sredstva preusmjere na račun paviljona Crne Gore Expo 2020 Dubai u Emirates NBD banci u UAE. Ova sredstva su namjenjena za realizaciju **Ugovora o javnoj nabavci** koji je zaključen 21. juna 2021. godine. Dinamika isplate korespondirala je sa izvještajima o ispostavljanju privremenih situacija, usklađenih sa stepenom izvršenja posla, koje je dostavio izvođač radova.

Vlada Crne Gore je, na sjednici od 2. septembra 2021. godine, razmotrila i usvojila **Informaciju o potrebi obezbjeđenja sredstava iz Tekuće budžetske rezerve** sa Obrazloženjem budžeta za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai, za 2021. godinu i dala saglasnost za korišćenje sredstava Tekuće budžetske rezerve u iznosu od **298.950,00 eura**. Zaključkom Vlade Crne Gore broj 04-4124/2 od 2. septembra 2021. godine, Vlada je zadužila Ministarstvo finansija i socijalnog staranja da iz sredstava Tekuće budžetske rezerve preusmjeri sredstva u iznosu od 298.950,00 eura na odgovarajuće pozicije Ministarstva ekonomskog razvoja, za potrebe realizacije učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai za 2021. godinu. Shodno navedenom Zaključku **Vlade Ministarstvo ekonomskog razvoja je izvršilo prenos iznosa od 130.450,00 na račun Paviljona Crne Gore u Emirates NBD banci** u Ujedinjenim Arapskim Emiratima, dok je preostali iznos od 168.500,00€ prenijet na pozicije Ministarstva ekonomskog razvoja radi pravovremenog izmirenja dospjelih obaveza za potrebe realizacije projekta.

Sredstva za realizaciju projekta tokom 2022. godine planirana su Budžetom za 2022. godinu u iznosu od **196.111,74** a ukupan iznos utrošenih sredstava za 2022. godinu iznosi **177.665,68 eura**.

Iako je u Ugovoru o učešću bilo predviđeno da crnogorska strana snosi troškove struje, vode, klimatizacije, komunalija i održavanja paviljona, naknadno je, tokom održavanja izložbe, dogovoreno da organizator Expo-a preuzme ove obaveze. Takođe, umjesto obaveznog zdravstvenog osiguranja, zaposleni u paviljonu su tokom cijelog perioda boravka u Dubajju koristili putničko osiguranje, što je omogućilo značajne uštede.

Donatorski račun

U cilju prikupljanja sredstava od privrednih subjekata iz Crne Gore, koji imaju interes da se predstave na Expo-u, Ministarstvo vanjskih poslova otvorilo poseban žiro račun u Crnogorskoj komercijalnoj banci. U decembru 2019. godine na račun je uplaćeno 100.000,00 eura od strane Elektoprivrede Crne Gore AD Nikišić i 50.000,00 eura od strane grupacije „Sveti Stefan Hoteli“ početkom 2020. godine.

Primopredajom dokumentacije i imovine potrebne za nastavak realizacije pripremnih aktivnosti učešća Crne Gore na Expo-u, između Ministarstva vanjskih poslova i predstavnika Ministarstva ekonomskog razvoja, upravljanje računom je preuzelo Ministarstvo ekonomskog razvoja. U februaru 2022. godine, povodom obilježavanja Dana Crne Gore na Expo-u, kompanija Adriatic Marinas - Porto Montenegro uplatila je 70.000,00 eura.

Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma je u avgustu 2022. godine uputilo zahtjev Ministarstvu finansija da se predmetni donatorski račun preimenuje u „Svjetska izložba – Expo“, kako bi se preostala sredstva na računu mogla koristiti za naredno učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi u Osaki¹².

Račun u NBD banci u UAE

Cijeneći činjenicu da je Crna Gora zvanična učesnica na Expo-a, te da je uz takav status paviljon Crne Gore dobio i licencu, propisi organizatora nalagali su da je neophodno da svaka zemlja učesnica ima otvoren račun u lokalnoj banci, sa kojeg će obavljati sve neophodne finansijske transakcije (plaćanje faktura, refundacija PDV-a, komercijalne aktivnosti u paviljonu itd.). Prateći uputstva Organizatora, pokrenut je i realizovan postupak otvaranja računa u NBD banci u Ujedinjenim Arapskim Emiratom. Pomenuta banka je zvaničan partner Expo-a 2020 i sa računa u ovoj banci su se finansirali radovi na adaptaciji i opremanju paviljona, kao i sve ostale aktivnosti koje su bile neophodne za nesmetano funkcionisanje paviljona tokom šest mjeseci trajanja izložbe. Pregled svih isplata sa ovog računa nalazi se u Aneksu ovog izvještaja.

Takođe, radi preglednosti ukupnih troškova realizacije projekta predstavljanja Crne Gore na Expo-u 2020 Dubai, u nastavku izveštaja se nalazi tabelarni prikaz finansiranja projekta.

Nadležnost Ministarstva vanjskih poslova			
2018. godina			
	Budžet	Donacije	Ukupno
Obezbijeđeno	50.000,00	-	50.000,00
Utrošeno	44.876,88	-	44.876,88
Vraćeno u budžet	5.123,12	-	
2019. godina			
	Budžet	Donacije	Ukupno
Obezbijeđeno	260.000,00	150.000,00	410.000,00
Utrošeno	111.165,24	-	111.165,24
Vraćeno u budžet / Preostalo na donatorskom računu	148.834,76	150.000,00	
2020. godina			
	Budžet	Donacije	Ukupno
Obezbijeđeno	1.517.992,96	-	
Utrošeno	-	16.835,29	16.835,29
Vraćeno u budžet / Preostalo na donatorskom računu	1.517.992,96	133.164,71	
2021. godina			
	Budžet	Donacije	Ukupno
Obezbijeđeno	-	-	
Utrošeno	-	5.825,26	5.825,26
Vraćeno u budžet / Preostalo na donatorskom računu	-	127.339,45 ¹³	
Ukupna utrošena sredstva u periodu 2018 – 2021			178.702,67
Nadležnost Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma			
2021. godina			
	Budžet	Donacije	Ukupno
Obezbijeđena sredstva	1.192.041,00	-	1.490.991,00
	298.950,00		
Ugovori o konsultantskim uslugama	108.614,46	3.333,34	111.947,80

¹² Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 20. aprila 2022. godine usvojila Informaciju o učešću Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka i zadužila Ministarstvo ekonomskog razvoja da koordinira projektne aktivnosti u vezi sa učešćem Crne Gore. Takođe, Vlada Crne Gore je, na sjednici od 9. juna 2022. godine, usvojila Informaciju o početku pripreme predstavljanja Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka i zadužila Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma da dostavi prijedlog Odluke o osnivanju Organizacionog odbora projekta Expo 2025 Osaka.

¹³ Stanje na donatorskom računu na dan 1. jun 2021. godine, kada je izvršena primopredaja projektne dokumentacije između Ministarstva vanjskih poslova i Ministarstva ekonomskog razvoja.

Službena putovanja	38.805,49	5.100,00	43.905,49
Ostalo	20.194,03	-	20.194,03
Prenos sredstava a račun Montenegro Paviljon Expo 2020 Dubai	1.192.041,00 130.450,00	-	1.322.491,00
Utrošeno	1.490.104,98	8.433,34	1.498.538,32
Vraćeno u budžet / Preostalo na donatorskom računu	886,02	118.906,11	
2022. godina			
	Budžet	Donacije	Ukupno
Obezbijedeno	196.111,75	70.000	
Ugovori o djelu	72.727,65	19.348,10	88.320,53
Službena putovanja	31.116,11	-	31.116,11
Komunikacione usluge	3.907,19	-	3.907,19
Administrativni materijal	60,50	-	60,50
Ostali izdaci	35.970,64	-	33.395,44
Ostale usluge	14.535,49	-	14.535,49
Utrošeno	158.257,58¹⁴	19.348,10	177.665,68
Vraćeno u budžet / Preostalo na donatorskom računu	c57.628,00 ¹⁵	169.558,01	
Ukupna utrošena sredstva u periodu 2021 – 2022			1.676.204,00
Ukupna utrošena sredstva u periodu 2018 – 2022			1.797.099,67

Aneks – pregled prometa po računu u NBD banci

Prilivi na računu	
Budžet	1.192.041,00 EUR
	130.450,00 EUR
	Ukupno 1.322.491,00 EUR
Sredstva od komercijalnih aktivnosti	12.150,00 EUR
Refundacija PDV-a	253.181,87 AED
	12.334,27 AED
	Ukupno 265.516,14 AED - 75.130,00 EUR
Ukupno	1.409.773,19

Uplate sa računa			
Opis	Datum transakcije	Iznos EUR	Način isplate
Javna nabavka - 1. rata	29. 7. 2021.	119.209,09	Nalog
Javna nabavka - 2. rata	29. 7. 2021.	476.816,34	Nalog
Javna nabavka - 3. rata	4. 8. 2021.	357.612,26	Nalog
Javna nabavka - 4. rata	31. 8. 2021.	178.806,00	Nalog
Expo selo - 1 rata	9. 10. 2021.	55.078,80	Nalog
Expo selo – 2 rata	9. 10. 2021.	45.064,50	Nalog
Ritz Carlton Hotel – Poslovni forum	2. 2. 2022.	8.506,20	Online banking
Smještaj za članove folklornog ansambla i predstavnike medija	5. 2. 2022.	7.744,56	Nalog
Izrada CG zastavica i pinova sa logotipom Paviljona Crne Gore	9. 2. 2022.	1.389,66	Nalog
Dodatna faktura za produžetak boravka gostiju kojima je let bio odložen – iznos	9. 2. 2022.	610,21	Nalog
Ritz Carlton Hotel – Poslovni forum - drugi dio uplate	10. 2. 2022.	4.501,85	Nalog
Tehnička oprema za Business Forum i koncert Miloša Karadaglića	10. 2. 2022.	3.373,41	Nalog
Hotelski smještaj za delegaciju	24. 3. 2022.	906,71	Online banking
Javna nabavka - 5. rata	27. 6. 2022.	60.214,10	Online banking
Grafički paneli za 1. sprat	27. 6. 2022.	6.557,81	Online banking

¹⁴ Preostala sredstva obezbijedena u budžetu za 2022. godinu su preusmjerena drugim potrošačkim jedinicama.

¹⁵ Preostala sredstva sa eurskog računa u NBD banci u iznosu od 48.158,01 eura uplaćena su u Trezor Crne Gore 27. septembra 2022. godine. Sredstva sa dirhamskog računa u iznosu od 34.000,00 AED (9.470,00 EUR) uplaćena su u Trezor 30. septembra 2022. godine.

Expo selo – aneks ugovor za smještaj direktorice paviljona	27.6.2022.	1.097,43	Online banking
Expo selo – oštećenja	27.6.2022.	351,88	Online banking
Ukupno		1.327.840,81	

Preostala sredstva	
EUR	48.158,00
AED	34.494,01
	9.470,00 EUR
Ukupno	57.628,00 EUR

Zaključci sa 7. sjednice Organizacionog odbora održane 12. oktobra 2022. godine

Sedma sjednica Organizacionog odbora za učešće Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2020 Dubai, kojom je, u ime ministra ekonomskog razvoja i turizma i predsjednika Organizacionog odbora Gorana Đurovića, predsjedavao državni sekretar u Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma (MERT) **Armend Milla**, održana je 12. oktobra 2022. godine u prostorijama Ministarstva ekonomskog razvoja i turizma.

Sjednici su prisustvovali članovi Odbora: princ **Nikola Petrović Njgoš**, predsjednik Fondacije Petrović Njgoš i generalni komesar paviljona Crne Gore na Expo-ima u Dubaiju i Osaki, **Damir Davidović**, državni sekretar u MERT, **Vatroslav Belan**, državni sekretar u Ministarstvu kulture i medija, **Jovana Krnić**, načelnica Direkcije za međunarodnu ekonomsku saradnju u MERT, **Milena Milačić**, direktorica Direkcije za Afriku, Bliski Istok, Aziju, Australiju i Pacifik u Ministarstvu vanjskih poslova, **Jovana Bojović**, savjetnica predsjednika Vlade - rukovoditeljka Službe za odnose s javnošću, **Jelena Šćepanović**, savjetnica u kabinetu potpredsjednika Vlade za ekonomski sistem, **Savica Vujičić**, samostalna savjetnica u Ministarstvu nauke i tehnološkog razvoja, **Andri Stanković**, saradnik u Nacionalnoj turističkoj organizaciji, **Mitar Bajčeta**, generalni sekretar Privredne komore Crne Gore i **Ljudmila Popović-Kavaja**, predsjednica Komiteta za regulatornu politiku Savjeta stranih investitora Crne Gore. Sjednici su prisustvovali i **Snežana Pekić**, šefica Kabineta ministra ekonomskog razvoja i turizma, kao i sekretarke Organizacionog odbora **Ivona Savićević**, savjetnica u Direkciji za međunarodnu ekonomsku saradnju u MERT i **Milena Pejović-Eraković**, koordinatorka projekta učešća Crne Gore na Svjetskoj izložbi Expo 2025 Osaka.

Nakon predstavljanja procesa pripreme i realizacije projekta učešća Crne Gore na Expo-u u Dubaiju, članovi Odbora i prisutni delegati saglasili su se da je, na osnovu iskustva sa pripreme predstavljanja države na Expo-u u Dubaiju, neophodno napraviti preporuke za buduće nastupe Crne Gore na Svjetskim izložbama. Ove preporuke odnose se na:

- Neophodnost da se pronađe adekvatno rješenje za javne nabavke. Preporuka je da Zakon o javnim nabavkama prepozna učešće Crne Gore na Svjetskim izložbama, stoga je potrebno zadužiti Ministarstvo finansija, da zajedno sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma, preuzme sve radnje kako bi se blagovremeno pronašao optimalan model za nabavku usluga dizajna i multimedijalnih sadržaja paviljona Crne Gore, kao i izvođenja radova na adaptaciji i opremanju paviljona na predstojećem Expo-u u Osaki koji će se održati od 13. aprila do 13. oktobra 2025. godine, kao i za nabavku ostalih usluga, roba i radova.
- Srednjoročno planiranje budžeta koje bi omogućilo da se na samom početku pripreme napravi finansijski plan sa ukupnim budžetom učešća Crne Gore na Expo-u, a koji bi obuhvatio sve faze pripreme i realizacije projekta, sa iznosima po godinama.
- Uspostavljanje regulatornog okvira koji bi omogućio da se sredstva na donatorskom računu, koja nijesu utrošena tokom prethodnog Expo-a, presumjere za naredno učešće Crne Gore na Expo-u.
- Uključivanje i koordinaciju sa Službom za odnose sa javnošću Vlade Crne Gore tokom pripreme i realizacije komunikacione strategije za naredno predstavljanje na Expo-u.